

## Средно- и къснохолоценски птици от находища в източната част на Горнотракийската низина (Южна България)

Златозар БОЕВ

БОЕВ З. 2004. Средно- и къснохолоценски птици от находища в източната част на Горнотракийската низина (Южна България). – *Historia naturalis bulgarica*, **16**: 123-132.

**Abstract.** Avian bone finds (330; MNI 65) from seven archaeological sites in CS Bulgaria, dated Eneolithic to 12 century A. D. have been examined. They belong to at least 13 species of 7 orders, some of them (*Aquila chrysaetos*, *Aquila* cf. *potarina*, *Otis tarda*, *Phasianus colchicus* and *Corvus corax*) rarities at present. The Eneolithic to the Bronze Age finds of *Gallus gallus* (the site of Galabovo) much predate the former oldest record (Kabile, 7<sup>th</sup> century B. C.) of the Domestic Chicken in Bulgaria. This supports the hypothesis of the more ancient appearance of *Gallus gallus domestica*, or its native origin possibly through domestication of a local native subspecies of the Red Junglefowl in SE Europe.

**Key words:** Subfossil birds, Holocene avifauna, Domestication of birds, *Gallus gallus*, Bulgaria

### Увод

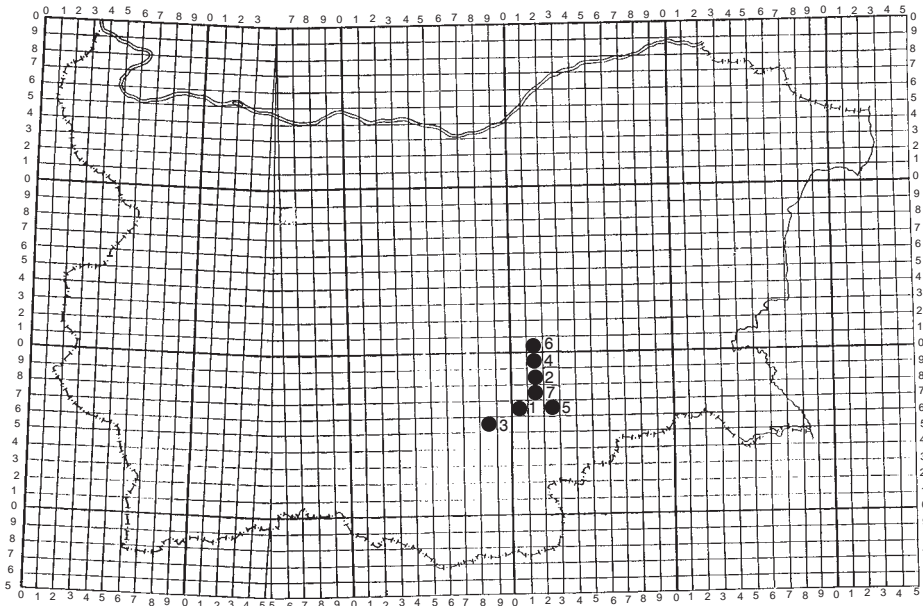
Източната част на Горнотракийската низина като обособена единица във физико-географското райониране на България обхваща т. н. Пловдивско-Загорско-Хасковски район (ВАПЦАРОВ и др., 1997). Сведенията за холоценските птици в България са оскъдни и се отнасят главно за някои антични и средновековни селища (БОЕВ, 1995), но потъналите селища при Созопол и Китен предоставят богата информация за ловната фауна през енеолита и ранно-бронзовата епоха (БОЕВ, 1999, BOEV, 1993, 1996a, b).

Настоящото съобщение е докладвано на Юбилейната научна сесия, посветена на 10-годишнината от учредяването на Археологическия музей в гр. Раднево (05.-07.06.2002).

### Материал и методи

За периодизацията и абсолютната хронология на холоцена е възприета ползваната от VOZILOVA (1982) и НЕЙЩАДТ & СТЕКЛОВ (1982) схема: 1) древен (субарктичен) – преди 12000-10000 г.; 2) ранен (бореален) – преди 10000-8000 г.; 3) среден – с гва подпериода: 3а) атлантически – преди 8000-5000 г. и 3б) суббореален – преди 5000-2500 г. и 4) късен (субатлантически) – преди 2500-1000 г. За общата археологична хронология в България е следвана схемата на ВЕЛКОВ (1979). Така само едно от изследваните находища (Гълъбово) е със средно-холоценска възраст, а останалите 6 се отнасят към късния холоцен (вж. по-долу).

Настоящото проучване се основава на 330 броя костни находки (цели кости и костни фрагменти) от 65 екземпляра. Материалът е събран през 1984-1996 г., инвентиран е и се съхранява във фонда на отдел “Фосилни и рецентни птици” на Националния природонаучен музей (НПМ) при БАН в София. Определянето е извършено чрез морфологични сравнения на находките с образци от еталонните сравнителни сборки от рецентни птици на НПМ. След имената на находищата е посочен техният код от мрежата UTM (фиг. 1).



Фиг. 1. Местоположение на изследваните археологически обекти в източната част на Горнотракийската низина: 1 – Гълъбово, 2 – Раднево, 3 – Воден, 4 – Дядово, 5 – Искрица, 6 – Караново, 7 – Гледачево

### Кратко описание на находищата

1. Гълъбово MG 06. Селищна могила (енеолит – среден бронз). 350 м н. м. в. Разконку 1989 г. Материалът е предоставен от н. с. Георги Рубаров. Съпътстваща фауна: енеолит - *Unio* sp., *Bivalvia* indet., *Gastropoda terrestria* indet., *Testudo* sp., *Cervus elaphus*, *C. dama*, *Capreolus capreolus*, *Bos primigenius*, *Vulpes vulpes*, *Felis silvestris*, *Castor fiber*, *Lepus capensis*, *Bos taurus*, *Sus scrofa*, *S. s. domestica*, *Canis familiaris*, *Ovicaprinae* indet.; бронз - *Helix pomatia*, *Sepaea vindobonensis*, *Unio* sp., *Bivalvia* indet., *Cervus elaphus*, *Bos primigenius*, *Cervus dama*, *Capreolus capreolus*, *Vulpes vulpes*, *Canis lupus*, *Ursus arctos*, *Felis silvestris*, *Martes* sp., *Meles meles*, *Erinaceus concolor*, *Lepus capensis*, *Castor fiber*, *Equus caballus*, *Sus scrofa*, *S. s. domestica*, *Ovis aries*, *Capra hircus*, *C. familiaris* (Г. Рубаров – непубл. данни). В находището е установена и следната културна флора: *Triticum monocosmum*, *T. dicosmum*, *T. cf. spelta*, *T. cf. compactum*, *Hordeum* sp., *Hordeum v. vulgare*, *H. v. nudum*, *Vicia ervilia*, *Lens culinaris*, *Fucus carica*, cf. *Secale cereale*, *Rumex acetosa*, *R. acetosella*, *Bromus secalinus*. От гувата флора по

палеоботанични останки са установени *Carpinus betulus*, *Cornus mas* и *Lathyrus* sp. (ПОРОВА, 1995). Материал: 1217-1220; 1481; 6328-6352.

2. Раднево МГ 18. Селище от късножелязната епоха. 150 m н. м. в. Материалът е събран през 1994 г. и предоставен от Г. Рибаров. Материал: 2945.

3. Воден LG 85. Пещера до с. Воден край гр. Болярво (Хасковска област). 400 m н. м. в. Раннохристиянски и средновековен комплекс. Материалът е датиран на 10-14 в. от ръководителя на разкопките – арх. н. с. Георги Илиев и е предоставен от Г. Рибаров. Материал: 1567-1569. Съставът на находките от птици е публикуван от БОЕВ (1995) и ВОЕВ (1996b).

4. Дядово МГ 19. Средновековно селище и некропол до с. Дядово (Новозагорско). 250 m н. м. в. Края на 11-12 в. Селищна могила. Разкопки 1984 г. Материалът е предоставен от Г. Рибаров. Материал: (кам. № 216-221); (2444-2446). Съставът на находките от птици е публикуван от БОЕВ (1995) и ВОЕВ (1996b).

5. Искрица МГ 26. Средновековно селище до с. Искрица (Старозагорско). 350 m н. м. в. 11-12 в. Разкопки 1991-1992 г. Дълб. 0,5-0,9 m. Квадрати L17-K17, M15-N15. Материалът е предоставен през 1993 г. от Г. Рибаров. Съпътстваща фауна: *Testudo* sp., *Pisces* indet., *Bos primigenius*, *Cervus elaphus*, *Capreolus capreolus*, *Sus scrofa*, *Lepus capensis*, *Spermophilus citellus*, *Ursus arctos*, *Equus caballus* f. *ferrus*, *Equus asinus*, *Ovis/Capra*, *Sus scrofa domestica*, *Canis familiaris*, *Felis catus* (Г. Рибаров – непубл. данни). Материал: 486; 1195-1215; 1221-1283; 1344-1365; 1487-1525; (кам. № 4952-5095); (кам. № 5582-5632). Съставът на находките от птици е публикуван от БОЕВ (1995) и ВОЕВ (1996b).

6. Караново МН 10. Късноантично (2-6 в.) и средновековно (11-12 в.) селище с крепостна стена до неолитна могила до Нова Загора. 350 m н. м. в. Разкопки и датировка: арх. Веселин Игнатов. Материалът е предоставен от Г. Рибаров. Съпътстваща фауна: късна античност - *Testudo* sp., *Bos primigenius*, *Cervus elaphus*, *Capreolus capreolus*, *Sus scrofa*, *Lepus europaeus*, *Erinaceus concolor*, *Canis lupus*, *Equus caballus*, *Equus asinus*, *Ovis/Capra*, *Sus scrofa domestica*, *Canis familiaris*; средновековие - *Testudo* sp., *B. primigenius*, *C. elaphus*, *S. scrofa*, *Sp. citellus*, *Er. concolor*, *Ovis/Capra*, *E. caballus*, *E. asinus*, *F. catus*, *S. s. domestica*, *C. familiaris* (Г. Рибаров – непубл. данни). Материал: 1216; 1303; 1478-1479; (кам. № 2997-3128). Съставът на находките от птици е публикуван от БОЕВ (1995) и ВОЕВ (1996b).

7. Гледачево МГ 17. Средновековно селище (последната четвърт на 12 в.) до с. Гледачево (Радневска община). 150 m н. м. в. Разкопки на арх. н. с. Милена Тонкова от 1994-1996 г. Общ брой на костните останки - 564. Птичите находки са събрани през м. август 1996 г. от хоризонт 0,5-0,4 m и са предоставени от Г. Рибаров. Съпътстваща фауна: *Unio* sp., *Cervus elaphus*, *Capreolus capreolus*, *Bos primigenius*, *Sus scrofa*, *Lepus capensis*, *Equus caballus* f. *ferrus*, *Equus asinus*, *Sus scrofa domestica*, *Ovis aries*, *Capra hircus*, *Canis familiaris* (Г. Рибаров – непубл. данни). Материал: 1595-1607.

## Резултати и обсъждане

### Домашни птици

Домашната авифауна е представена от 3 форми: домашна кокошка (*Gallus gallus domestica*), домашна гъска (*Anser anser domestica*) и домашен гълъб (*Columba livia domestica*). С дребната си възраст (енеолит – бронз) останките на домашна кокошка и домашна гъска от Гълъбово

представляват значителен интерес не само от национален мащаб. Те са важни въобще за проследяване на гревното разпространение на домашните птици в Европа.

### Домашна кокошка (*Gallus gallus domestica*)

Най-ранната поява на *Gallus gallus* на Балканите и в България, както и къснопретичните и кватернерните находки от *Gallus* spp. в Европа са разгледани подробно от ВОЕВ (1995).

Утвърдено в литературата становище (основаващо се на произхода от дивата форма от Югоизточна Азия) е, че *G. g. domestica* е достигнала до Балканския полуостров по два пътя: 1) северен – през Китай, Средна Азия, Южно-руските степи, Украйна и Добруджа, и 2) Южен – през Индия, Персия, Мала Азия и Тракия. Така, в двата случая се възприема тезата, че на запад от Черно море, Балканите са били първите европейски земи, в които *G. gallus* се е появила на континента. Възможни са обаче и други два варианта – (1) Домашната кокошка да е достигнала Балканския полуостров почти едновременно и по двата пътя; (2) домашната кокошка е била пренесена на Балканите по трети път – по море от Закавказието. Макар да е малко вероятно, не бива да се изключва и възможността за пряко пренасяне на кокошката в гревността от Китай в Европа. На подобна мисъл ни навежда едно съобщение на БАРАХТА (1989) за удивителни паралели в анималистичния жанр на паметници от 3 в. н.е. от Елада и Китай.

Макар и недостатъчно обосновани, предположенията за най-ранната поява на домашната кокошка в българските земи се отнасят за бронзовата епоха (1200 в. пр.н.е.; ПЕТРОВ, 1986). Трябва да се отбележи, че ВОСНЕНСКИ (1982) намира една *furcula* от *Gallus gallus* в палеолитната пещера “Бачо Киро”, но самият автор се съмнява в достоверното датирание на находката. Две находки от България (фигуриран киликс от Созопол от трета четвърт на 6 в. пр.н.е., декориран с изображения на петли, и кости на кокошки от тракийско светилище до с. Кабиле, Ямболско, датирани 7 в. пр.н.е.) представляват най-гревните досега индикации за разпространението на вида в страната (ВОЕВ, 1995). Споменатите костни находки представляваха и най-старите останки от домашни птици въобще, намерени досега в България. Те маркираха първата половина на първото хилядолетие пр. н.е. като периода, в който домашната кокошка вече е била пренесена от Азия на Балканския полуостров. От друга страна така се доказва, че възникването на птицевъдството като отрасъл у нас трябва да се отнесе не по-късно от 7 в. пр.н.е. (ВОЕВ, 1995). Останките от домашни птици от всички останали археологически обекти в страната имат значително по-късен произход.

Находките от домашна кокошка, най-многобройните в проучваните селища от източната част на Горнотракийската низина, са от изключителен интерес. Намерените останки от кокошки от селището при Гълъбово са най-гревните находки на род *Gallus* в България, доказващи гревния автохтонен произход на кокошката на Балканите или поне те са указание за една много по-гревна доместикация, отколкото се смяташе досега. С категоричност не можем да твърдим дали находките от Гълъбово принадлежат на дива или на одомашнена форма. Както е известно, първоначално декоративните, а не алиментерните (месно-яйчни и особено – месни), белези са били водещи в процеса на доместикацията. По тази причина търсенето на остеологични (вкл. и остеоетрични) различия в най-ранните находки от диви или домашни кокошки е спекулативно. Затова категоричен отговор не може да се даде и на още един въпрос: Дали кокошките от Гълъбово

са били елемент на локалната авифауна или са били пренесени от другаде като одомашнени птици. От представения в друга статия (BOEV, 1995) преглед се вижда, че неолитните кокошки в някои места в Европа съвсем не са сензационни.

Очевидно е наличие едно непрекъснатото съществуване на *Gallus gallus* в българските земи през последните около 5000 години. Находките от Гълъбово от енеолит-ранен-бронз отместват още по-назад във времето най-ранната поява на кокошки в тази част от Балканския полуостров. Те са почти едновъзрастови с някои от гореспоменатите находки от Индостан и Индокитай (WEST & BEN-XIONG, 1988) и потвърждават (наред с енеолитните останки от Португалия (GOURICHON & CARDOSO, 1995) много по-гребния (или множествен) произход на домашната кокошка.

### Домашна гъска (*Anser anser domestica*)

През римската епоха в Европа видът е отглеждан масово за хранителни нужди (CRAWFORD, 1984). По тази причина елементите на скелета на *A. a. domestica* са със сравнително по-големи размери от тези на дивата изходна европейска форма. Отделни единични кости от гребни екземпляри или от гребни примитивни породи трудно могат да бъдат надеждно разграничени от тези на дивите *A. anser*. Затова често дивата и домашната форма във фаунистичните списъци на археорнитологичните изследвания се представят заедно или са обозначени като "*Anser anser*". По тези съображения само част от находките на *Anser anser* от България (БОЕВ, 1999) могат да бъдат смятани като принадлежащи на одомашнени гъски. От одомашняването ѝ до днес, *A. a. domestica* повсеместно е била отглеждана в много по-ограничено количество в сравнение с домашната кокошка, патица и пуйка. Смята се, че има полифилетичен произход. В Европа е бил одомашнен западният подвид на сивата гъска (*A. anser anser*), а в Югоизточна Азия – лебедовата гъска (*A. cygnoides*) (CRAWFORD, 1984). В Европа гъски се отглеждали още през неолита (3000 г. пр.н.е.), а в Китай – 1000 г. пр.н.е. Предполага се, че доместикацията първоначално е протекла в Югоизточна Европа (Гърция; CRAWFORD, 1984).

Находките от домашна гъска в Европа са твърде малобройни. Тя е известна от 2-10 в. във Wijaldum, от 450-750 в. в Oosterbeintum и от 17 в. във Harlingen в Холандия (PRUMMEL, 1993). В античния граг Кабиле домашната гъска е представена с 13 кости, принадлежащи на 3 екз. (14% от домашните птици) (БОЕВ & РИБАРОВ, 1993). Находките от Гълъбово са сред най-гребните на континента и потвърждават твърде ранната (вероятно автохтонна) доместикация на домашната гъска.

### Домашен гълъб (*Columba livia domestica*)

Дивата и домашната форма на *C. livia* се отличават слабо по метрични и морфологични показатели. В археорнитологичната литература обикновено двете форми се представят заедно като "*Columba livia*". Сходството с хралупара (*C. oenas*) също е голямо.

По археозоологични данни домашният гълъб в България е имал твърде ограничено разпространение в античността и средновековието. Според ДАРВИН (1987) "... най-ранното указание за гълъбите е от V-та египетска династия, около 3000 г. пр.н.е. ... гълъбите били ценени много ... в Индия около 1600 г. пр.н.е. ..." (с. 787). В Ирак *C. livia* е одомашнен около 4500

г. пр.н.е., а в Гърция – преди 500 г. пр.н.е. Приема се, че скалният гълъб е опитомен в Египет преди около 5000 г., където първоначално са го използвали за пощенски цели. Около 1600 г. пр.н.е. той вече е бил използван и в Гърция. В Рим са запазени сведения за одомашнени гълъби от времето на император Нерон (54–68 г. н.е.) (ТОНЧЕВ, 1969; HAWES, 1984). Плиний Старши (23–79 г. н.е.) дава описания за няколко различни породи гълъби, отглеждани в Древния Рим. В някои части от Западна Европа като домашна птица се появява твърде късно. В Англия прониква от Франция едва в средата на 13 в. (HAWES, 1984). В Западна Европа за пренасяне на съобщения най-масово са го използвали през 11–13 в. (ТОНЧЕВ, 1969; HAWES, 1984). Има данни за отглеждане на *C. livia* в Палестина от 200–220 г. н.е.

Като одомашнена птица в Европа прониква от Персия. Според някои предположения (НАНКИНОВ, 1996) възникването на гревното земеделие в Месопотамия преди около 8000 г. съдействало за одомашняването на вида. Главното направление на неговото разселване през следващите хилядолетия било на северозапад. Интересна връзка този автор установява по отношение на миграцията на опръстените домашни (полудиви) гълъби в България, които очертават тенденцията за преместване в югоизточно направление (т.е. към тяхната прародина). “В процеса на миграциите гълъбите (от България – б.а.) се придържат към трасето на разселване на техните предци от гревната им родина ...” (с. 32).

Домашни гълъби са установени в 3 находища в Холандия: от 2–10 в. във Wijnaldum, 450–750 г. в Oosterbeintum, и от 17 в. във Harlingen (Prummel, 1993). В изследвания материал находката от с. Искрица не може категорично да бъде отнесена към одомашнената форма на скалния гълъб, въпреки че показва някои белези (по-едри размери), характерни за домашния гълъб.

## Ловни птици

Сред установените видове са и някои от най-ценните до последното столетие ловни обекти като *Anser anser*, *Anas platyrhynchos*, *Phasianus colchicus*, *Streptopelia turtur*, *Perdix perdix*, *Columba livia* и *Otis tarda*.

Останките от колхидския фазан представляват по-особен интерес поради дискуссионния, съвсем до скоро, произход на този вид у нас и на Балканите. Предположенията за неговия чуждоземен произход и гревната му интродукция и натурализация на Балканите, извършени през елинистичната или римската епоха или дори в средновековието (с кръстоносните походи) категорично се отхвърлят от енеолитните му костни останки. Впрочем, *Ph. colchicus* в България е известен и чрез костните си късно-плейстоценски останки от няколко пещери (БОЕВ, 1999). Почти повсеместно разпространените днес ловни фазани са чисти или хибридни потомци на пренесени от Азия чуждоземни подвидове – монголски (*Ph. c. mongolicus*) и пръстенчат (*Ph. c. torquatus*).

## Птици с неустановено значение за човека

В тази категория попадат 6 вида: *Aquila chrysaetos*, *A. cf. pomarina*, *Athene noctua*, *Pica pica*, *Corvus corax* и *Corvus frugilegus*. Скалният и малкият креслив орел е твърде възможно да са били предмет на лов заради техните махови и кормилни пера, от които в гревността масово се изготвяли ветрилата на стабилизаторите на ловните стрели. Не е изключено

останките да принадлежат и на обучени за лов на дребен дивеч птици. У нас тази практика е била широко разпространена от най-дълбока древност (БОЕВ, 1997).

Като мършоядни птици врановите са чести посетители на сметищата край селищата и е възможно наличието на останки от гарван и посевна врана да се обясни с тази тяхна биологична особеност. От друга страна до средновековието врановите птици в България

Т а б л и ц а 1

**Таксономичен състав, брой на останките и минимален брой на екземплярите**

Находище	Таксон	Брой на останките	Минимален брой екземпляри
Гълъбово	<i>Anser anser</i>	1	1
	<i>Anser anser domestica</i>	2	1
	<i>Anas platyrhynchos</i>	1	1
	<i>Aquila chrysaetos</i>	1	1
	<i>Gallus gallus domestica</i>	22	4
	<i>Phasianus colchicus</i>	3	1
Рагнево	<i>Gallus gallus domestica</i>	1	1
Воден	<i>Phasianus colchicus</i>	2	1
	<i>Pica pica</i>	1	1
Дядово	<i>Phasianus colchicus</i>	2	2
	<i>Gallus gallus domestica</i>	6	2
	<i>Streptopelia turtur</i>	1	1
Искрица	<i>Anser anser</i>	7	2
	<i>Perdix perdix</i>	2	1
	<i>Phasianus colchicus</i>	1	1
	<i>Gallus gallus domestica</i>	132	16
	<i>Otis tarda</i>	1	1
	<i>Columba livia</i>	1	1
	<i>Columba cf. livia</i>	1	1
	<i>Athene noctua</i>	1	1
Караново	<i>Anser anser cf. domestica</i>	2	1
	<i>Gallus gallus domestica</i>	124	17
	<i>Aquila cf. pomarina</i>	1	1
	<i>Corvus corax</i>	3	2
Гледачево	<i>Gallus gallus domestica</i>	3	1
	<i>Corvus frugilegus</i>	10	2
Общо:		330	65

се използвали за храна от човека, т. е. вероятността да са били уловени като дивеч също не бива да се изключва.

Обикновената кукумявка вероятно дължи присъствието си като изявен синантропен вид (БОЕВ, 1993). Останките ѝ от средновековното селище при с. Искрица вероятно са косвена индикация за наличието на трайни масивни постройки, в кухнята на чиито зидове обикновено се заселва.

### Заклучение

Разкритата холоценска авифауна е съставена от най-малко 13 вида от 7 разряда: Anseriformes, Falconiformes, Galliformes, Gruiformes, Columbiformes, Strigiformes и Passeriformes. Това показва значително разнообразие не само относно разностранното утилитарно значение на птиците, но и по отношение на разнообразието на природните местообитания край проучваните селища. Данните от табл. 1 показват, че средно от един екземпляр в археологическия контекст са съхранени по около 5 костни находки – едно сравнително добро представяне, ако се има предвид използваната несъвършена методика на събиране на материала без промиване.

Домашната авифауна е представена от 2 (3) форми – кокошка, гъска и (?) гълъб. Появата на домашната кокошка на Балканите е станало значително по-рано, отколкото се смяташе досега. Гълъбово предоставя най-старите останки от домашни кокошки в България, предхождащи тези от Кабиле с най-малко 2 хилядолетия. Находките от Гълъбово показват, че в средния холоцен (енеолит – среден бронз), както в югозападна, така и в югоизточна (въпреки хронологичната разлика от 1000-1500 години) Европа кокошката е била разпространена. Тук са открити и едни от най-древните находки на домашната гъска. Напредналото птицевъдство е указание за един по-висш етап в развитието на икономиката на населението – факт, доказан и от многобройните други паметници на материалната култура (керамика, метал и камък).

С това проучените археологическите обекти в източната част на Горнотракийската низина предоставят нови сведения за птиците от последните 5000 години и разкриват слабо познати страни от бита на древното население като птицевъдството и лова.

### Благодарност

Авторът изказва своята благодарност на н.с. Георги Рибаров за предоставения за изследване материал, както и за непубликуваните сведения.

### Литература

- БАРАХТА Б. 1989. Ковер из 3-го века. – *Правда*, 286.  
 БОЕВ З. 1995. Птици от средновековни селища в България. – *Hist. nat. bulgarica*, 5: 61-67.  
 БОЕВ З. 1997. Соколарството в България. – *Природа*, БАН, 3-4: 74-81.  
 БОЕВ З. 1999. Неогенски и кватернерни птици (*Aves*) от България. Дисертация за получаване на н. ст. “доктор на науките”, НПМ-БАН, София, 243 с.



- БОЕВ З., РИБАРОВ Г. 1993. Птиците на античния град Кабиле (хил. пр.н.е. – V в. н.е.) край с. Кабиле (Бургаска област). – *Hist. nat. bulgarica*, 4: 68-77.
- ВАПЦАРОВ И., АЛЕКСИЕВ Г., ВЛАСКОВ В. 1997. Геоморфолошко райониране. – В: Йорданова М., Дончев Д. (ред.). География на България. Физическа география. Социално-икономическа география. Акад. изд. “Проф. Марин Дринов”, София, 103-106.
- ВЕЛКОВ В. (ред.) 1979. Първобитнообщинен и робовладелски строй. Траки. – В: История на България. 1. БАН, София, 472 с.
- ДАРВИН Ч. 1987. Произход на видовете чрез естественния отбор, или запазване на благодетелствените раси в борбата за живот. Наука и изкуство, София, 632 с.
- ПЕТРОВ А. 1986. Птици със статус на домашни животни. – В: Ранна история и еволюция на домашните животни. БАН, София, 230-251.
- НАНКИНОВ Д. 1996. Исследование происхождения домашних голубей, пролетающих через Болгарию - результаты и проблемы. – В: Botev N. (ed.). Proceedings of the Internat. Union of Game Biologists. XXII Congress “The Game and the Man”, Sofia. Pensoft Publ., Sofia-Moscow-St. Petersburg, 27-33.
- НЕЙШТАДТ М., СТЕКЛОВ Н. 1982. О некоторых терминах голоцена и его подразделения. – В: 11 конгресс ИНКВА. Тез. докл. Москва, 3: 232-233.
- ТОНЧЕВ С. 1969. История на използването на гълъба. – В: Отглеждане на гълъби. Земиздат, София: 7-11.
- BOCHENSKI Z. 1982. Aves. – In: Kozłowski J. (ed.). Excavation in the Bacho Kiro Cave (Bulgaria). Final Report. PWN, Warszawa, 31-38.
- BOEV Z. 1993. Archaeo-ornithology and the synanthropisation of birds: a case study for Bulgaria. – In: Archaeornithology: Birds and the Archaeological Record. Proc. First Meeting ICAZ Bird Working Group. Archaeofauna, Madrid, 2: 145-153.
- BOEV Z. 1995. On the appearance of the domestic fowl (*Gallus gallus domestica*) in Bulgaria and Balkan peninsula and the question of the domestication of Junglefowls (Genus *Gallus* Brisson, 1760) in Southeast Europe. – *Hist. nat. bulgarica*, 5: 37-49.
- BOEV Z. 1996a. Gamefowl in Bulgaria over the last 8,000 years. – In: Botev N. (ed.) Proceedings of the Internat. Union of Game Biologists. XXII Congress “The Game and the Man”, Sofia. Pensoft Publ., Sofia-Moscow-St. Petersburg, 398-401.
- BOEV Z. 1996b. The Holocene avifauna of Bulgaria (A review of the ornitho-archaeological studies). – *Hist. nat. bulgarica*, 6: 59-81.
- BOZILOVA E. 1982. Holocene Chronology in Bulgaria. STRIAE, XI Congress INQUA, Moscow, 88-90.
- CRAWFORD R. D. 1984. Goose. – In: Mason I. L. (ed.). Evolution of domesticated animals. Longmann, London, New York, 345-349.
- GOURICHON L., CARDOSO J. L. 1995. L'Avifaune de l'habitat fortifié chalcolithique de leceia (Oeiras, Portugal). – *Estudos Arqueologicos de Oeiras*, 5: 165-186.
- HAWES R. O. 1984. Pigeons. – In: Mason I. L. (ed.). Evolution of domesticated animals. Longmann, London, New York, 351-357.
- ПОПОВА Тз. 1995. Palaeoethnobotanical remains from the Early Bronze Age Settlement of Galabovo (South Bulgaria). – In: Kroll H., Pasternak R. (eds.). *Res archaeobotanicae*. 9th Symposium IWGP, Kiel, 261-265.
- PRUMMEL W. 1993. Birds from four coastal sites in the Netherlands. – *Archaeofauna*, 2: 97-105.
- WEST B., BEN-XIONG Zh. 1988. Did Chickens Go North? New Evidence for Domestication. – *J. Archeol. Sci.*, 15: 515-535.

Адрес на автора:  
Златозар Боев  
Национален природонаучен музей  
бул. "Цар Освободител" № 1  
София 1000  
E-mail: boev@nmnh.bas.bg; boevzaro@yahoo.co.uk

**Middle and Late Holocene birds from the Eastern Upper Thracian Plane  
(S Bulgaria)**

Zlatozar BOEV

(S u m m a r y)

A total of 330 avian bone finds of MNI 65 of seven archaeological sites in CS Bulgaria, dated Eneolithic to 12 century A.D. have been examined. They belong to at least 13 species of 7 orders: Anseriformes, Falconiformes, Galliformes, Gruiformes, Columbiformes, Strigiformes and Passeriformes. Besides the records of such rare birds, as *Aquila chrysaetos*, *Aquila* cf. *pomarina*, *Otis tarda*, *Phasianus colchicus* and *Corvus corax*, the examined material proved ones of the earliest domestication of *Gallus gallus* and *Anser anser*, occurred in the Eneolithic to the Bronze Age (the site of Galabovo). The appearance of the Domestic Chicken on the Balkans (or in Bulgaria at least) occurred much earlier. It predates the oldest until now record of Kabile (7<sup>th</sup> century B. C.) by 2000 years at least. This supports the hypothesis of the more ancient appearance of *Gallus gallus domestica*, or its native origin possibly through domestication of a local native subspecies of the Red Junglefowl in SE Europe.